

פושקין ובצורת פושהקין

שנת תשכ"ו לא הביאה גאולה לספרות הישראלית. כמו בתחומים אחרים, גם בתחום זה, היתה זו שנת מיתון. גדולי הספרות הישראלית, כמו **ש"י עגנון**, **א"צ גרינברג** ו**יורי נתן רטושני**, לא פירסמו השנה אף יצירה חדשה אחת.

הקורא הישראלי של תשכ"ו, ששאל את עצמו איפה הרומאן של השנה, ומדוע אין ספרות ישראלית פורה, יכול היה גם השנה לקבוע כי תוצרתם הספרותית של קרוב ל-400 סופרים ישראליים רישיים (החברים באגודת הסופרים) היתה זעומה למדי: גם בפרוזה וגם בשירה היו רק ספרים מעטים שעמדו על רמה ספרותית הראויה לציון.

משה שמיר ייצג את דור הפלמ"ח, גם בתשכ"ו הוא הלך בשדות. שמיר העביר כי ספרו השביעי, הגבול, את דמויותיו לשכונת ספר ירושלמית הרוסה למחצה, הציב בה יהודים מול ערבים בחוספת אנשי או"ם. רומאן קלוש מאוד, שלא הביא כבוד לי מחברו.

דויד שחר יצא השנה משתיקתו הארוכה, הוציא לאור את מגיד העתידות שלו, קובץ סיפורים שלישי המהווה המשך ישיר לסיפורי הקוסמים קיסר ועל החלומות.

על מלחמת תשי"ח נכתבו בתשכ"ו שני ספרים: ספרו של **יורם קניוק**, חימוץ מלך ירושלים, מתאר מינוע עתיק בעיר הי

נצורה ההופך לכיתחולים. קניוק היטיב לשרטט גלריה של טיפוסים צבריים על רקע הקרבות. היה זה אחד הספרים המעניינים של השנה. הספר השני: ספרו של **יהושע בריוסף**, חרב ישועות, המספר על צפת באותה תקופה. הספר זה זכה להדים מיוחדים, קוראיו המושבעים של הסופר **ראובן קריין** קיבלו ממנו מתנתחנ: ספר שמיני, טרסן בלילה. **מירא אהל** פירסם ספר חדש, חוט השערה.

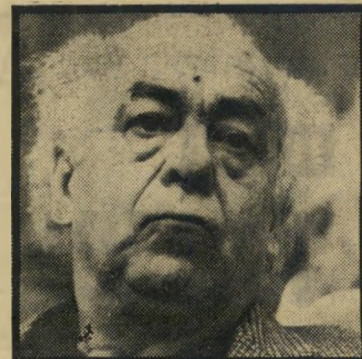
מבין הסופרים הצעירים פירסמו הפוריים שבהם יצירות חדשות: **אהרון אפלפרד** הוציא את קובץ סיפוריו השלישי, כבוד על הארץ, ואילו **עמוס עוז**, הנחשב ליורשו של משה סמיר, כתב את מקום אחר, רומאן חדש על הקיבוץ.

לעומת זאת היתה הספרות הפוליטית של השנה מעודדת: ספרו של **ישראל בר**, בטחון ישראל — אתמול, היום, מחר, הפך לבסטיסלר תוך תקופה קצרה, עמד במרכז סערה ציבורית, כמו ספרו של **משה דיין**, יומן מלחמת סיני. לתפוצה ניכרת זכה גם ספרו של **שמעון פרס**, השלב הבא, מה שמוכיח, שהעם צמא לסנאציזם.

האפיונה הספרותית של תשכ"ו: **רבקה מרים**, משוררת ירושלמית בת 10, פירסמה את שירה בספר כחונתי הצובה, לידתהפלא ניחנה גם בכישרון ציור לא מבוטל, מת כוננת לתערוכתה הראשונה.

השערויה הספרותית של השנה: סגירת הרבעון הספרותי אמות, שמומן עלידי הוועד היהודי-אמריקאי, הרבעון נפטר בגלל התערבותם הנמרצת של המשקיעים, שמענו מהעורך **שלמה גרודונסקי** לצאת במאמר נגד דויד בן-גוריון. גרודונסקי הסיק את המסקנות, התפטר והרבעון נקבר.

הייצוא הספרותי של השנה: תירגום ספרו המעניין של **עמוס קינן**, בתחנה לצרפתית עלידי כריסטיין רושפור, הספר נקרא בצרפתית הטוט הגמור, זכה לביקורות טובות.

תשכ"ו היתה שנת משבר לכלכלה הישראלית. הגורם המיידי היה טמון, כנראה, בהפסקת זרם העלייה, כך הוכח כי תעשיית הבנייה לעולים, ענף בלתי-יצרני שאינו יוצר ערכים פרוודוקטיביים, היתה את ענף-המפתח בפעילות המשק, כמו תעשיית-המכוניות בארצות-הברית. שיתוקו גרם להחלשה גוברת בענפים האחרים, אך מעבר לסיבה מיידית זו, ולדיבורים הממשלתיים הבלתי-שקולים על "מיתון" ו"ריסון", שאיש לא התכוון אליהם ברצינות, היה המשבר נעוץ בעובדת-היסוד הכלכלית: המשק הישראלי תלוי על בלימה, זקוק לזרם-הון בלתי-פוסק מהחוץ, ולא תוכנן כדי להחת יחידה מגובשת וריווחית.

האחראים לכך הם קברניטי המשק מאז קום המדינה: ראש-הממשלה **לוי אשכול**, שהיה שר-האוצר, ואיש-השנה של תשכ"ו, **פינחס ספיר**, שעמד לידו ובא במקומו. דמות-מפתח אחרת היא **מיכאל צור**, מי שהיה במשך השנים הקובעות מנכ"ל משרד-המיסטרות-התעשייה, והגושא בחלק ניכר מן האחריות להקמתם הסיטונית של מיפעלים כושלים ולא-ריוחיים, ללא חשבון ותוכנית. אך דהקא צור העז השנה לקטרג ולהתריע, כאשר סולק מתפקידו עלידי יורשו ויריבו של ספיר במשרד-המיסטרות-התעשייה, **חיים צדוק**, והועבר לחברת צים הכושלת, פירסם והדליף דו"ח קטלני, בו חשף את מצבה המחפיר של החברה והטיל את האחריות לכך על המנהל הקודם, **נפתלי וידרא**. וידרא הגיב בדו"ח משלו, שאישר את תיאור המצב והטיל את האחריות לכך על צור וחבריו בממשלה.

צ"ם (ששמה התפרסם השנה גם כאשר פרצה דליקת-ענק קטלנית במשרדיה בתל-אביב, השירה הישראלית סבלה בתשכ"ו מחוסר-השראה מדאיג. נתן זך פירסם קובץ שירים חדש, כל החלב והדבש, שאיכזב את מעריציו של המשורר המווקן, אך בתוך החלב הפואטי התבלט ספרון-שירים דק, ימות שקט וחול, של משורר צעיר בשם **גבריאל ביישמן-חן**.

גם הסופרים עצמם הרגישו, כי יש לעשות משהו לטישטוש המיתון הספרותי. אולם במקום לכתוב ספרות טובה, אירגנו דושיח ספרותי ישראלי-צרפתי. המבצע נחל כישלון חרוץ, עורר גיחוך, אך אגודת-הסופרים לא נרתעה, התעקשה להשקות את הבצורת הספרותית רק עלידי סובסידיות מסוג זה. היא מיהרה לארגן דושיח נוסף: הפעם עם סופרים יהודיים מאנגליה. התוצאה היתה דומה.

כמו איש הספרות של תשכ"ה (**שלמה ריקמן ז"ל**), היה גם איש השנה של תשכ"ו מתרגם בחסד: **אברהם שלונסקי**, המשורר שנוף-הלשון. לאחר שתירגם לפני 30 שנה את יצירותיו של גדול משוררי רוסיה, אלכסנדר פושקין בן המאה ה-19, חזר ותירגם שנית את אותן היצירות. הפעם לעברית מודרנית יותר, התואמת את רוח התקופה. יצירתו היא מלאכת-מחשבת, ברוח השנונות השלוסקאית המפורסמת. תרגום-מופת אמנותי זה מעניק לו את תואר איש-הספרות של השנה, מכניס את פושקין הרוסי בבירתו של אברהם שלונסקי העברי.

שהתרוצצו על הבמות, כמעט בכל מחזה, כשהם צורמים בקולניותם, בתנועותיהם המגוננות ובהתבלטות-עצמית נוראה, הרשימו השנה שתי שחקניות צעירות: **דליה פרידלנדר**, שקצרה הצלחה-אחר-הצלחה בוירג'יניה וולף, המאהב, פגישה על הגבול והמוקד הטוב, פרט לנטיה להיות יותר-מדי דומה לעצמה, התגלתה דליה כשחקנית-עילית. לא פחות התבלטה, דווקא בגלל חוסר התבלטותה, **ז'רמן אוניקובסקי**, שהיא אולי בעלת סינגון המישחק החברותי ביותר. אחרי תקופת הזעקות-הדרמאטיות, ותקופת השחקניות-בעלות-האישיות המדבריה, היא מבשרת את הסינגון החדש, של משחק שקט, מאופק, רגיש. היא אחת הבודדות המדברת על הבמה כמו שמדבר בן-אדם באמת, בחיים.

היתה זו השנה הברוכה ביותר לתיאטרון הילדים. עוץ לי גוץ לי הקסים המוני צופים קטנטנים, ואלה שראו את פיטר פן לא ישכחו לעולם איך **גילה אהמגור** ריחפה והתי-עופפה מעל לראשיהם.

אך התבלט בין כל-התיאטראות הדושיח-למרות-המשבר, הבמאי **פרידף דיסקין**, שהעלה הצגה נפלאה של המלך אויב, כשהשחקנים הם חובבים. האולם הוא מרתף קטן, התקציב הוא אפס והתלבושות כוללות מברשות-שיער על כתפי הגנרל, ואילפסים לראשי-החיילים. הוא יצר הצגה נפלאה ותיאטרון אמיתי, תיאטרון מלא תנועה, תיאטרון מלא קסם ומלא משמעות.

ובאן גם המקום להזכיר, בין אנשי השנה בתיאטרון, את מבקר התיאטרון **מיכאל אהרן**, שהוכיח את חשיבותה של הביקורת בכך שגילה את אויב כמו את המנייה, ויתכן שבעיקר כתיבתו בעיתונות היא שהפנתה להצגות מצוינות אלה את הקהל העצום לו היו ראיות.

אך אשת השנה של התיאטרון היתה, ללא ספק, השחקנית **סטלה אבני**, אשר קראה את יצירתו של סמואל בקט הו, הימים הטובים, התרשמה עמוקות מן המחזה אודות האשה השוקעת לאט בתלולית של חול, ואינה מאבדת, למרות זאת, את אומץ-הלב ואת העניין בפרטים הקטנטנים המקיפים אותה.

הגם שקיוותה למספר הצגות אפסי, העלתה סטלה את הימים הטובים על חשבונה היא, אך ורק מתוך אהבת התיאטרון ואהבת המחזה, כשהיא משקיעה בכך אלפי לירות ועבודה אינסופית. העובדה שהיא הצליחה ליצור דמות אמיתית, מרשימה ומוזעזעת, כשהיא משחקת את התפקיד היחיד, למעשה, והעובדה שההצגה נכנסת עכשיו לעונה השנייה, היא בשורה ותקה לתיאטרון צרף, אמיתי.

איראפשר לסכם את השנה בלי לחזור, שנית, על בעיית המשבר בתיאטרון, כמו שאמר **ג'ורג' גודיק**: "אצלי אין בעיות. אני לא זקוק לתמיכה. אינני רודף אחרי תקציבי ציבור, אני מציג מחזות טובים."

כי גם השנה, למרות המיתון, השפל, התכנית-הכלכלית-החדשה-באופק, היה ברור דבר אחד: להצגות טובות הולכים. להצגות רעות לא הולכים.

לו היו התיאטרונים מחפשים פחות את המוצא בדרך הקלה, של הפנייה אל כיסי הציבור, ומגיעים את עצמם יותר בחיפוש אחר המחזה הנכון, יש להניח, היו בעיותיהם הכספיות נפתרות ביתר קלות.

ומותר גם באמנות התיאטרון הנשגבת, נוסף לכל, להתחשב בטעם הקהל.

תיאטרון סטלה אבני

אשה בתלולית חול

שנה זו הסתיימה בצעקות-חמס על המשבר הכספי של התיאטרון, הגם שאת הצעקה הגדולה היו צריכים להקים בעניין כשלון הדרמטורגיה העברית. היו מעט שנים עם כל כך הרבה כשלונות מקוריים של כשרונות מקומיים: את הכשלון בשטח המחזמר המקורי אסתר המלכה, יצר **נתן אלתרמן**, אחרי כשלונו המוגזמני של משפט פיתגורס, שהועלה בענות גבורה, הוסר בקול דממה דקה. את כשלון הקומדיה היש-ראלית ייצג הרשלי מאוסטרופולי **ליעקוב אורלנדר**, והטרגדיה על השואה, איציק ויסנברג, היוותה שואה תיאטרונית. בצד הצגות בינוניות לגמרי (בלאזה זוזג מפוצל **למאיר ינאי**, עד מאה ותשעים **ליהושע בריוסף** והשכונה **ליעקוב רודן**) —

הוצאו ההצלחות הגדולות של העונה החריפת מתוך המחנסים: שמו הוודן לפניו של **אפריים קישור** ממשך להצחקי נורא את הקהל, והוא הוודן בשדות **למשה שמיר** הוא הצלחה גדולה משהיה איפעם. כמו אצל ינאי — פעל הזמן לטובתו. כי זמנו היה זה מחזה-היהי, כיום הוא כבר מחזה קלאסי.

הבמאי של השנה הוא ללא ספק **יוסף מילוא**, שאחרי כמה כשלונות הצליח טוב, למרות ייבוא מסופף של במאים-אורחים, לביים את ההצגה הנכונה והמרהיבה של השנה את ריצ'ארד השלישי, כאשר הוא עצמו משחק את התפקיד הראשי במחזה זה.

תופעה מעניינת של השנה: הצלחת המחזמר. לעומת משברי התיאטרון הרפרטוארי, ויירות אחוז המבקרים בגלל המיתון הכלכלי — ממשכים המלך ואני למלא אולמות, בצוות מחודש, וכנר על הגג ממשך באידיש את הצלחתו בעברית, אחרי שמגלם טוביה, **שמואל רודנסקי**, לא קיבל רשות להארכת שהותו במחזמר, עלידי תיאטרון הבימה, במחזה שהיחה את חרפת-השנה בתיאטרון.

ההפתעות בשטח המשחק נפלו דווקא בידי שחקניות: בניגוד לרוב השחקנים הצעירים,